

«ÜZLIKSIZ BILIMLENDIRIŞ SISTEMASINDA ARALIQTAN OQITÝWDIŇ INTEGRACIYASI»

atamasında IV Xalqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

MAGTYMGULY PYRAGY ESERLERINIŇ PEDAGOGIK ÄHMIÝETI

Ýegenmuradow Arzuw,
*Ajiniýaz adyndaky Nöküs DPI-
talyp, Nöküs şäheri*

Annociya: Magtymguly öz goşgularynda adamyň ähli adamkärçilik sypatlaryny suratlandyrýar. Ol ýigdiň edermenligini, mertligini Watan, halk bähbidi bilen bagly suratda çözüär. Şonuň üçin hem halkyň, Watanyň bähbidi üçin janyňy aýamaýan ýigitler şahyryň setirlerinde wasp edilyär. Olaryň halk söýgüsine mynasypdygy nygtalýar.

Daýanç sözler: bilim, ýokary derejeli çeper, ynsanperwerlik, dünýägaraýşy, edepi-ekramly, terbiýä, akyl-paýhas, ynsan mertebesi, maşgala terbiýesi, sagdyn durmuşy alyp barmak.

XVIII asyrdaky ýaşap geçen beýik türkmen şahyry we akyldary Magtymgulyň döredijiligi türkmen edebi diliniň we edebiyatynyň ösüşinde täze bir döwür boldy. Onuň poeziýasynda halkyň durmuşynyň beýan edilişi, şol döwrüň wajyp meseleleriniň teswirlenişi, gumanistik, ynsanperwerlik ideýalarynyň, ynsanyň gowy gylyk-häsiýetleriniň wasp edilip, erbet, bet işleriň ýazgarylyp, tankyt edilmegi şahyryň ýokary derejeli çeper eserleriniň özüne çekijilik güýji bolup durýar.

Magtymguly 1733-nji ýylda Etrek derýasynyň boýunda ýerleşýän, howasy mylaýym, gzel türkmen obalarynyň biri bolan Hajygowşan diýen ýerde eneden dogulýar. Ýaşlyk ýyllarynda kakasy Azadydan ders alýar, arap, pars dillerini kämil derejede öwrenýär. Häzirki Halaç etrabyndaky Idris baba medresesinde, soňra Buharanyň Gögeldaş medresesinde okaýar. Bu ýerde Nury Kasym ibn Bahar atly talyp bilen taňşyp, dostlaşýar. Nury Kasym siriýaly türkmenlerden bolup, örän bilimli, ulama, kitaphon adam eken.[1.7] Bu dostluk Nury Kasymyňam, Magtymgulyň dünýägaraýşynyň, biliminiň artmagyna oňaly täsir edýär. Bir-birinden öwrenýärler, edilmeli işleri hasaplaşýarlar, kyn günlerde arkalaşýarlar. Magtymguly Gögeldaş medresesinde bir ýyl-lyk sapak alandan soň Nury Kasym bilen Özbegistan, Gazagystan, Täjigistan, Gyrgyzystan, Owganystan. Hindistan ýaly ýurtlara syýahata gidýär.

Magtymguly syýahatyndan dolanyp geleninden soň, Nury Kasym bilen Hywadaky Şirgazy han medresesine okuwa girýär. Medrese Magtymgulyň aňdüşünjesiniň, dünýägaraýşynyň giňelmeginde, şahyrçylyk zehininiň kämilleşmeginde aýgtyly hyzmata eýe bolupdyr.

Akyldar Azerbeýjan, Dagystan, Eýran, Siriýa, Yrak ýaly ýurtlarda-da bolupdyr. Magtymguly, aýratyn-da, Türkiýede ýaşayan arkadaşlarymyz bilen ýakyn aragatnaşyk saklapdyr. Türkmenistanyň galalaryny, obalaryny, türkmen halkynyň

«ÜZLIKSIZ BILIMLENDIRIŞ SISTEMASINDA ARALIQTAN OQITÝWDIŇ INTEGRACIYASI»

atamasında IV Xalqaralyq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

durmuşyny, döp-dessurlaryny, halk döredijiligini, terbiýeşynaslyk tejribesini içgin öwrenipdir.[2.159] Akyldar ylym adamlary bilen pikir alyşypdyr, medreseleriň talyplary bilen duşuşyklar gurapdyr, şahyrlara halypaçylyk edipdir. Aýratyn-da zergärçilik bilen meşgullanmagy gowy görüpdir, oba çagalaryna sapak, bilim-terbiýe bermegi özi üçin uly bagt hasap edipdir.

Magtymguly – akyldar şahyr, pelsepeçi, terbiýeşynas, syýahatçy, watany, zergär... Magtymgulyny diňe Magtymgula deňäp bolýandygyna uýýan türkmen «Ol Magtymguly ahyry!» diýýär. Bu aňlatma halkyň biçak uly söýgüsinden habar berýär, çünki türkmen çylşyrymly meseleleriň çözgüdini, akyl-paýhasy Magtymgulynyň döredijiliginden gözlemegi hem tapmaga endik edipdir, muny özüne berlen bagt hasap edýär. Gündogarşynas, akademik W.W. Bartold kân ýyl ozal «...türki halklaryň arasynda Magtymguly ýaly milli şahyrlı halk diňe türkmenlerdir»[2.163] diýip, uly hormat bilen ýazypdyr.

Şahyryň döredijiligi durky bilen terbiýe mekdebidir. Onuň öz şygrylarynda ýüzlenmedik meselesi ýok diýerlikdir. Agzybir türkmen döwletini gurmak, oňa guwanmak we buýsanmak, mukaddes topragy, ata Watany jan-dilden söýmek, beýleki halklaryň wekilleri bilen dost-dogan bolup ýaşamak, ata-enäni hormatlamak, ulyny sylamak, kiçini söýmek, mätäje kömek-goldaw bermek, öten-geçenleriň, atababalaryň hatyrasyna sadaka bermek, ylymly-bilimli, edepli-ekramly bolmak, ynsanperwerlik, söýgi, ynsan mertebesi, maşgala terbiýesi, sagdyn durmuşy alyp barmak... ýaly meselelere şahyr yzygiderli ýüzlenipdir.

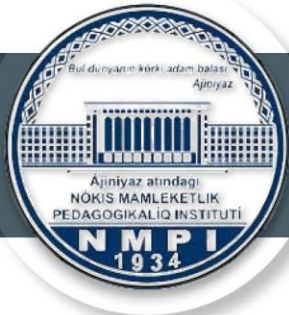
Magtymgulynyň öwüt-nesihat häsiýetli, nesilleri terbiýelemekde uly ähmiýete eýe bolan goşgularyň biri-de pähimdar şahyryň «Zor bolar» diýen şygrydyr.

Pähimdaryň pikiriçe, halka ýagşylyk edýän adamlar iň bagtly adamlardyr. Ýagşylyk etmeklige ýaşlykdan endik etmeli, özüni ýagşylyk meýlinde terbiýelemeli. Şeýle etsen, il içinde hormatlanýan, abraýly adam bolup ýetişersiň. Ine, akyldaryň ündeýän esasy pikiri.

Magtymguly öz goşgularynda adamyň ähli adamkärçilik sypatlaryny suratlandyrýar. Ol ýigdiň edermenligini, mertligini Watan, halk bähbidi bilen bagly suratda çözüýär. Şonuň üçin hem halkyň, Watanyň bähbidi üçin janyny aýamaýan ýigitler şahyryň setirlerinde wasp edilýär. Olaryň halk söýgüsine mynasypdygy nygtalýar.[2.164]

Şahyr bütin adamzada gerek bolan oňat gylyk- häsiýetler hakynda söz açýar. Terbiýeçi şahyryň «Gerekdir» diýen goşgusy munuň tipiki mysalydyr.

Mert oldur ki, bolsa köňli rehimli,

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASINDA ARALIQTAN OQITIWDIŇ INTEGRACIYASI»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

Göwresi giñ gerek, özi pähimli,
Giñ ýerde garga deý bolsun wehimli,
Ýerinde hünäri - işi gerekdir.

Görşümüz ýaly, bu setirlerde il-ýurduň bähbidini goraýan mert, batyr, edermen ýigitlere gerekli bolan adamkärçiligiň oňat taraplary beýan edil-ýär. Şahyr ýoldaşa wepaly bolmaklygy hem adamkärçiligiň iň gowy sypatlarynyň biri hökmünde aýratyn nygtaýar.

Magtymguly Pyragy öz goşgularynda terbiýä, çaganyň ýaş aýratynlyklaryna-da üns beripdir:

Bu nakyldyr, adamzat, sen bu mekana geldiň,
Owwal ataň bilinden syzyp, nahana geldiň,
Atadan enä baryp, bir katra gana geldiň,
Enede surat bolup, bu şirin jana geldiň,
Dokuz aýy ötürip, inip jahana geldiň,
Emip eneň süýdüni, gundalyp, dona geldiň.

Mundan başga-da, «Don gerek», «Joşa ýetdiň» diýen goşgularynda hem akyldar çagalaryň ýaş aýratynlyklaryny we terbiýe meselelerini çuňlaşdyrýar.

Beýik akyldar özüniň «Mal ýagşy», «Nas atan», «Çilimkeş», «Çilim», «Çilim çekmegil», «Munda», «Gybatkeş» diýen goşgularynda gowy gylyk-häsiýetleri terbiýelemek, ýaman gylyk-häsiýetlerden çetleşmek barada gürrüň berýär.

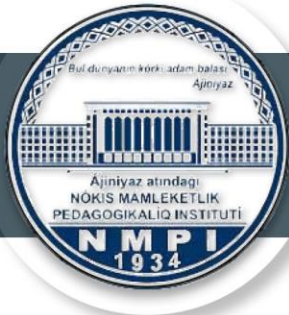
Terbiýe beriji şygrylarynda adamy dogry ýola gönükdirmäge köp üns berilýär. Käbir erbet gylyk-häsiýetleri berk tankytamak bilen, Magtymguly şeýle gylyk-häsiýetli adamlary dogry ýola çagyryar:

Ömrüň ýele berme, azma ýoluňdan,
Agyrtmagyl ilin-günüň, gybatkeş! –

diýmek bilen, gybatkeşi ýañadandan terbiýelemek isleýär. Çünki gybatkeşlik iň bir ýaramaz häsiýetleriň biridir, ol ýary-ýardan, dosty--dostdan aýyrýar diýip belleýär.

Akyldar Magtymguly halk terbiýeşynaslygynyň ahlaklylyk we ahlak terbiýesi hakyndaky köp asyryň önümi bolan pikirlerini hakyky wagyz ediji şahyrana söz arkaly nesihat ediji bolupdyr.

Magtymgulynyň akyl-paýhasa ýugrulan öwüt-nesihatlary biri--biri bilen utgaşykly baýlaşdyrylýar. Ol öwüt-nesihatlar adamlaryň gündelik durmuşynda duş gelip durýan hereketler, gylyk-häsiýetler bilen baglanyşykly bolup, adamzadyň gelejekki ösüşine öz täsirini ýetirijisi hökmünde hyzmat edýär. Şoňa baglylykda

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASINDA ARALIQTAN OQITIW DİN INTEGRACIYASI»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

kemala gelyänlere akyl-paýhas öwretmegi Magtymguly özüniň ilkinji borjy hasap edipdir.

Peýdalanylan edebiýatlar:

1. Mustakow R. Magtymguly we Gündogar edebiýaty. Aşgabat, Türkmen döwlet neşirýat gullugy, 2014,
2. Tursunow J.Ş we başg. Pedagogika. Aşgabat, Türkmen döwlet neşirýat gullugy, 2011,
3. Magtymgulynyň 290 ýyllygyna bagyşlanan makalalar ýygyndysy: Türkmenistanyň Ylymlar akademiýasynyň Milli golýazmalar instituty, 2014,